

KS. HENRYK WITCZYK

Lublin

## PARAKLET DUCHEM NOWEGO PRZYMIERZA (J 14, 15-17)

Obraz Ducha Świętego w czwartej Ewangelii jest niezwykle bogaty. Świadczy o tym wielość nazw, którymi jest określany, oraz różnorodność form czasownikowych opisujących Jego działanie. Jest ono zróżnicowane i wiąże się tak z osobą Jezusa w czasie Jego ziemskiej działalności, jak i z uczniami, którzy po Jego odejściu do Ojca pozostają wciąż „na świecie”. Najwięcej miejsca Ewangelista poświęca roli Ducha Świętego w dziejach objawienia. Jest On obecny najpierw w Jezusie (1, 32-34), który od chrztu w Jordanie rozpoczyna swe dzieło objawiania Ojca. Po odejściu Jezusa Duch dopełniać będzie Jezusowe dzieło zbawczego objawiania Ojca. Już samo Jego przyście do uczniów będzie potwierdzeniem autentyczności misji Jezusa. Ono bowiem potwierdza prawdziwość Jezusowych słów o Bogu jako Jego Ojcu oraz skuteczność ofiary, którą złożył, aby Go „uwielbić” (12, 24; 15, 8-10). Objawicielska misja Jezusa jest dla św. Jana nie do pojęcia bez udziału Ducha. Jedynie wysłanie Ducha sprawia, że misja Syna, któremu Ojciec polecił objawić swe imię, wypełnia się do końca.

W świetle tej podstawowej prawdy o roli Ducha Świętego w historii zbawienia powstaje pytanie: jak rozumieć słowa Jezusa, który w pierwszej zapowiedzi posłania Ducha mówi: „Ja zaś zwrócę się do Ojca, a innego Pocieszyciela da wam, aby z wami był na zawsze” (14, 16c). Według tych słów pierwszoplanowym celem przyścia Ducha jest sama Jego obecność pośród uczniów. Potwierdzają to słowa dalszej części obietnicy, w których Jezus używa aż dwóch czasowników odnoszących się do obecności Ducha pośród uczniów i w uczniach: „wy Go znacie, ponieważ u was przebywa i w was będzie” (w. 17cd). Jaki jest związek między dziełem objawienia,

które Duch po odejściu Jezusa ma dopełniać, a samą Jego obecnością pośród uczniów? Jaki sens ma fakt, że Pocieszyciel będzie z uczniami na zawsze? O czym w gruncie rzeczy mówi pierwsza obietnica Ducha, zawarta w J 14, 15-17?

I. DUCH GWARANTEM DALSZEGO DZIAŁANIA  
I OBECNOŚCI JEZUSA UWIELBIONEGO  
WE WSPÓLNOŚCI NOWEGO PRZYMIERZA

Prawda o Duchu jako gwarancie dalszego działania i obecności Jezusa w formującej się wspólności nowego przymierza wynika przede wszystkim z analizy kontekstu pierwszej obietnicy Ducha (J 14, 16-17). Obietnicę tę poprzedzają wypowiedzi, w których Jezus odchodzący do Ojca objawia uczniom tajemnicę swej osoby (13, 33-14, 11). Wyraźnie stwierdza, że jedynie On jest „drogą, prawdą i życiem” (14, 6), a kto Go widzi, ten widzi Ojca (14, 9). Po odsłonięciu misterium swej osoby Jezus objawia uczniom, jak będzie wyglądała ich nowa egzystencja – kim będą. Wspólnota wierzących w Niego może zobaczyć istotne elementy swej nowej tożsamości. Jezus bowiem składa wierzącym w siebie obietnice, które decydować będą o samej istocie ich przyszłej egzystencji i działania (14, 12-26)<sup>1</sup>

Pierwsza wypowiedź, która dotyczy nowej tożsamości uczniów, zawarta jest w w. 12-14: „Amen, amen, powiadam wam: kto wierzy we Mnie, będzie dokonywał dzieł, których Ja dokonuję, a nawet dokona większych, ponieważ Ja idę do Ojca. Wszystko to, o co prosić będziecie w imię moje, Ja tego dokonam, tak aby Ojciec był uwielbiony w Synu. Jeżeli Mnie poprosicie o cokolwiek w imię moje, Ja tego dokonam” Łatwo zauważyć, że w tym krótkim tekście aż pięć razy występuje czasownik „*poiein* – czynić; dokonywać” Trzy razy jego podmiotem jest Jezus, a dwa człowiek wierzący w Jezusa. Wynika z tego, że pomimo odejścia Jezusa uczniowie podejmą takie działanie, którego Jezus nie waha się utożsamiać ze swoim. Nie chodzi tu jednak o czyny, które byłyby odwzorowaniem czynów Jezusa. Syn Boży ma na myśli takie działanie uczniów, którego On sam będzie

---

<sup>1</sup> T. L. Brodie (*The Gospel according to John. A Literary and Theological Commentary*, New York–Oxford 1993, s. 464–468) wykazuje, że w J 14, 12-24 istnieje cały szereg takich wyrażen, które sugerują, że Jezus mówi tu o nowym stworzeniu. Chodzi tak o nowy sposób działania, jak i istnienia uczniów.

głównym sprawcą. Wierzący nie będą dokonywać dzieł, których dokonywał Jezus, ale te, które Jezus zamierza dokonać w najbliższej przyszłości (*ha ego poio* – czas teraźniejszy) i których dokona w dalszej perspektywie czasowej (*poieso* – czas przyszły). Jezus Uwielbiony, znalazłszy się „u Ojca”, nie przestaje działać dla dobra świata. Jak działanie Ojca uobecniało się w działaniu Jezusa z Nazaretu, tak na nowym etapie historii zbawienia działanie Syna będzie się dokonywać w tym wszystkim, co będą czynić Jego uczniowie. Dlatego wymaga od swoich uczniów wiary, dzięki której trwają w więzi z Nim (w. 12 a)<sup>2</sup> Wiara stanowi najważniejszy warunek, który uczeń ma wypełnić, jeżeli chce dokonywać dzieł, które przez niego Jezus zamierza dokonywać.

Treścią drugiej części czternastego rozdziału jest obietnica obecności. Czas oczekiwania na ostateczne wkroczenie Boga w dzieje swego ludu, który jest najważniejszym wymiarem ekonomii Starego Przymierza, przechodzi w czas wypełnienia. Odpowiedzią na pełne tęsknoty czekanie uczniów będzie nowe przyjście Jezusa. Owocem zaś tego przyjścia będzie przebywanie Jezusa w wierzącym oraz miłość, którą Ojciec i Jezus ogarną wierzącego (w. 18-24). Jednak wersety opowiadające o tym nowym przyjściu Jezusa i Ojca oraz ich zamieszkiwaniu w wierzącym umieszczone są pomiędzy dwiema zapowiedziami przyjścia Ducha. Zapowiedzi te pełnią rolę klamry spinającej całą perykopę. W pierwszej Jezus mówi, że za Jego wstawiennictwem Ojciec da Ducha Parakleta wierzącym. To On jako pierwszy będzie w nich zamieszkiwał (w. 16-17). W drugiej wyjawia funkcję, którą Duch Prawdy będzie pełnił wśród wierzących (w. 25-26). W odniesieniu do Jezusa i Ojca Ewangelista używa czasownika „przyjść” (*erchomai* – w. 18. 23). O Duchu Paraklecie natomiast mówi, że zostanie udzielony uczniom jako Dar – Jego obecność w nich będzie miała charakter trwały. Dar Ducha będzie ważnym dopełnieniem osoby każdego z nich. Paraklet bowiem nie będzie już na zewnątrz nich, obok nich, ale – jak mówi Jezus – „w was będzie” Obietnica ta wypełnia się w dniu zmartwychwstania. Wówczas to Jezus „tchnął na nich” (20, 22); odtąd Duch Prawdy mieszka w sercu wszystkich uczniów Jezusa, wszystkich wierzących w Niego – żyje w łonie Kościoła (1 J 3, 24; 4, 13).

Przedmiotem Jego działania będzie przygotowywanie ucznia na nowe przyjście Syna i Ojca. W gruncie rzeczy dokonuje się ono już w momencie,

---

Por. X. L é o n D u f o u r, *Lettura dell'Evangelo secondo Giovanni*, t. III, Cinisello Balsamo 1995, s. 136-138.

w którym Duch zostaje udzielony uczniom. Z przyjściem Ducha przyjdzie do nich również Jezus: „nie zostawię was sierotami, przyjdę do was” (w. 18). A to dlatego, że Jezus, będący Prawdą (14, 6), jest nierozdzielnie zjednoczony z Duchem, który jest Prawdą. Słowa Jezusa „przyjdę do was” nie muszą być zawężane w swym znaczeniu i odnoszone jedynie do ukazania się Zmartwychwstałego, opowiedzianych w J 20, 19–21, 23.

Analiza struktury literackiej J 14, 15-24 pozwala na wyciągnięcie wniosku, że działanie Ducha w wierzących wpisuje się w dynamizm przymierza między Bogiem i ludźmi. Rzecz jasna, chodzi tu o nowe przymierze, którego pośrednikiem jest Jezus Chrystus (J 1, 17). Już nie Mojżesz i przyniesione przez niego Prawo umożliwiają ludziom dokonywanie dzieł Bożych i doświadczanie obecności Boga, ale Jezus i Duch, którego od Ojca posyła wierzącym.

## II. WIĘŹ Z JEZUSEM

### OBJAWIAJĄCYM WOLĘ OJCA

#### WARUNKIEM OTRZYMANIA „INNEGO PARAKLETA” (J14, 15)

Obietnica udzielenia daru Ducha adresowana jest do tych, którzy trwają w dynamicznej więzi z Jezusem – miłują Go i wypełniają Jego przykazania. Miłość do Jezusa i zachowywanie Jego przykazań to wręcz warunki otrzymania „innego Parakleta”: „Jeśli Mnie miłujecie, będziecie zachowywać moje przykazania, a Ja wstawię się u Ojca, a da wam innego Parakleta” (w. 15-16 a). Poczynając od w. 15 zdanie: „Jeśli Mnie miłujecie, będziecie zachowywać moje przykazania” powtarza się w synonimicznych ujęciach jak refren aż cztery razy (w. 15. 21. 23. 24) i stanowi szkielet tekstu J 14, 15-24. Odkrycie w całej pełni sensu tego refrenu, zwłaszcza w sformułowaniu, które poprzedza w. 16b-17, pomoże odczytać samą obietnicę Parakleta. Chodzi zwłaszcza o znalezienie odpowiedzi na pytanie, w jakim środowisku bądź wydarzeniu historiozbowczym warunek ten ma swe zakorzenienie. Znajomość odniesienia historiozbowczego pozwoli lepiej zrozumieć sam dar, jakim jest Duch, oraz określić istotę Jego misji wśród wierzących.

Przytoczony wyżej warunek otrzymania Ducha (w. 15) ma formę zdania współrzędnie złożonego, składającego się z dwóch fraz. Tę samą strukturę mają pozostałe trzy sformułowania (w. 21. 23. 24). Gdy się je zestawi, łatwo zauważyć, że wyrażenie „miłować” i „zachowywać przykazania/moje

słowa” są ściśle ze sobą połączone. Bez względu na to, w jakiej kolejności występują w poszczególnych wersetach, jedno pociąga za sobą drugie. Poza tym należy dostrzec, że obydwa te wyrażenia łączą się zawsze z informacją na temat działania Ojca w stosunku do ucznia, który miłuje Jezusa i zachowuje Jego przykazania/słowo. Odsłania się tu bardzo wyrazisty, trzyczęściowy schemat: czasowniki „miłować/zachowywać; przedmiot czynności jest Jezus/przykazania (słowo); czynność Ojca, który nagradza ucznia.

Ewangelista zaczerpnął go z dobrze sobie znanej tradycji deuteronomistycznej. W tekstach, które powstały w środowisku deuteronomistycznym, miłość Boga oznacza przyjęcie Jego woli, która objawiona została ludowi powołanemu do przymierza z Bogiem w przykazaniach. W Księdze Powtórzonego Prawa zwrot „miłować Boga” i „zachowywać przykazania” często występują łącznie (5, 10; 6, 5 n; 10, 12 n; 11, 13. 22)<sup>3</sup> Natomiast schemat „wypełnienie warunku/odpłata”, nazwany przez N. Lohfinka „schematem parenetycznym”, należy do podstawowych struktur myślenia jej autorów<sup>4</sup> Wprawdzie w J 14, 15-24 przymierze Boga z ludem nie jest wspomniane *expressis verbis*, to jednak jest wyraźnie przywołane w w. 23. Zawarte w tym wersecie zdanie: „przyjdziemy do niego i zamieszkamy u niego” jest dosyć wyraźnym odbiciem starotestamentalnej obietnicy, ściśle związanej z przymierzem: „zamieszkać wśród was” (Wj 25, 8; Kpł 26, 11; Ez 37, 27; Za 2, 14; por. Ap 21, 3). Rzecz jasna starotestamentalny schemat przymierza i obietnicy z nim związanej jest odpowiednio zmodyfikowany. W księgach ST jest mowa o Bogu, w J natomiast obok Boga-Ojca występuje Jezus. Uczeń kieruje swą miłość nie bezpośrednio do Ojca, lecz do Jezusa (por. J 8, 42; 16, 27; 21, 15-17)<sup>5</sup> Bóg ST objawia się bowiem w Jezusie. Słowo/przykazania Jezusa w gruncie rzeczy mają swe źródło w Ojcu (14, 24). Ale postacią odpłacającą uczniowi za wierność przymierzu jest Ojciec (por. 14, 16. 21. 23).

Miłość do Jezusa jest pierwszym warunkiem otrzymania Ducha. Jezus, który mówi: „jeśli Mnie miłujecie...”, w gruncie rzeczy odnawia pod-

---

<sup>3</sup> Por. P. B o v a t i, *Księga Powtórzonego Prawa (1-11)*, Kraków 1998, s. 90. 154.

<sup>4</sup> Por. N. L o h f i n k, *Ascolta, Israele. Eseggesi dei testi del Deuteronomio* (Studi biblici 2), Brescia 1968; B o v a t i, dz. cyt., s. 154.

<sup>5</sup> W całym NT bardzo rzadko mówi się o miłości wierzących do Jezusa (2 Kor 5, 14; Ef 6, 24; Flm 5; 1 Pt 1, 8; Mt 10, 37; 1 Kor 16, 22).

stawowe wezwanie Boga adresowane do ludu Izraela i będące bazą przymierza synajskiego<sup>6</sup>

Drugim warunkiem otrzymania Ducha jest zachowywanie przykazań. Trudno jednoznacznie określić, czym są „przykazania”, o których Jezus mówi „moje”. Znamienny jest fakt, że wyrażenie „moje przykazania” (14, 15. 21) w dwóch pozostałych wersjach zdania-refrenu ma paralełę w postaci zwrotu „moje słowo(a)” (w. 23. 24). Oznacza to, że „zachowywać przykazania” Jezusa jest równoznaczne z „zachowywaniem słowa”, które On głosi. Już w J 8, 51 Jezus oznajmia, że kto Jego „słowo zachowuje, nigdy nie ujrzy śmierci”. Zwrot „zachowywać słowo” występuje tylko w czwartej Ewangelii (por. 8, 51 n. 55; 15, 20; 17, 6). Nie ulega wątpliwości, że wyrażeniem „moje słowo” Jezus określa całą swoją naukę, w której objawia się misterium Jego osoby i Jego misja. „Zachowywać słowo” Jezusa to wierzyć w Tego, który jest prawdą i życiem. A zatem wyrażenie paralelne „zachowywać przykazania” Jezusa oznacza wezwanie do wiary w Niego. Ten, kto wierzy w Jezusa, spełnia oczekiwania Ojca i wykonuje „dzieła Boże” (6, 28). Może uważać, że wypełnia najważniejsze zobowiązanie, które wypływa z przymierza.

Tak więc nie tylko struktura analizowanego refrenu, ale i treść jego najważniejszych członów ściśle łączy się z przymierzem między Bogiem i Jego ludem. Ewangelista jednak wyraźnie zaznacza, że chodzi o przymierze odnowione poprzez działalność objawicielską Jezusa. Pierwsze przymierze opierało się na zachowywaniu Prawa, które było rozumiane jako objawienie dane przez Boga, gwarantujące życie<sup>7</sup>. „Słowo” Jezusa, Jego „przykazania” będące bazą nowego przymierza, są doskonałą formą objawienia, które niesie życie wieczne<sup>8</sup>. Chcąc mieć udział w nowym przymierzu należy przyjąć Jezusowe orędzie.

<sup>6</sup> N. L o h f i n k, *Das Hauptgebot. Eine Untersuchung literarischer Einleitungsfragen zu Dtn 5-11* (AnBib 20), Roma 1963.

<sup>7</sup> Trafnie istotę i rolę Prawa w dziejach Izraela ujmuje P. Bovati (dz. cyt., s. 22), pisząc w paragrafie pt. „Izrael i Prawo” następujące słowa: „Należy jeszcze tutaj podkreślić jako coś ważnego dla teologii przymierza, że zaangażowanie wymagane przez Jahwe od swojego ludu ma być po prostu życiem i radością w życiu, którego Bóg mu udzielił. Dla siebie samego Pan nie prosi o nic. [...] Prawo jest zatem drogą życia, poznanie prawa jest dobrem drogocennym i łaską nieocenioną”

<sup>8</sup> Por. S. P a n c a r o, *The Law in the Fourth Gospel*, Leiden 1975.

### III. DAR „INNEGO PARAKLETA” I „DUCHA PRAWDY” WYPEŁNIENIEM PRZYMIERZA (J 14, 16-17)

Z analizy kontekstu bliższego oraz warunków otrzymania Parakleta wynika, że obiecany przez Jezusa Duch będzie pełnił ważną rolę na płaszczyźnie relacji między Bogiem i wierzącymi w Jezusa, zwanej nowym przymierzem. Powstaje pytanie, na ile sama treść obietnicy wskazuje na tę funkcję Parakleta i na czym ona będzie polegała.

#### 1. „Inny Paraklet”

Termin *parakletos* występuje tylko w skomponowanych przez Jana Ewangelistę mowach pożegnalnych Jezusa i odnosi się do Ducha Świętego. Jeden raz użyty jest w 1 J 2, 1 na określenie Jezusa, który w niebie wstawia się za wierzącymi. Wciąż nie są całkowicie jasne ani wartość semantyczna tego terminu, ani jakiś model funkcji, którą miałyby pełnić postać zwana *parakletos*<sup>9</sup> Dlatego w tłumaczeniach prawie powszechnie ten typowo grecki termin jest jedynie transkrybowany. W przekładach starożytnych, bazujących na błędnej etymologii, oddawany był przez rzeczownik „Pocieszyciel”<sup>10</sup> Jest to jednak tylko jedno z wielu możliwych znaczeń czasownika *parakaleo*, nie potwierdzone przez same teksty Janowe<sup>11</sup> Należy bowiem pamiętać, że forma *parakletos* to imiesłów bierny od tegoż czasownika i w sensie dosłownym znaczy: „przywołany do kogoś”, „obrońca” (łac. – *advocatus*)<sup>12</sup> Jakkolwiek znaczenie to jest ostatnio najczęściej przyjmo-

<sup>9</sup> Obszerną analizę danych filologicznych, genezy i Janowego rozumienia terminu „Paraklet” przeprowadza A. Jankowski (*Paraklet*, [w:] *Egzegeza Ewangelii św. Jana. Kluczowe teksty i tematy teologiczne*, red. F. Gryglewicz, Lublin 1992<sup>2</sup>, s. 184-197); por. także. Léon-Dufour, dz. cyt., s. 301-311.

<sup>10</sup> Por. tłumaczenie J 14, 16 w *Biblii Tysiąclecia* (wyd. IV) i w *La Sacra Bibbia* della CEI.

<sup>11</sup> A. Jankowski (*Paraklet*, s. 196) pisze, że terminu *parakletos* „lepiej nie tłumaczyć na języki nowożytny jednym wyrazem, lecz wzorem rabinów, choć dla innych powodów, zachować go w brzmieniu greckim, odpowiednio zmodernizowanym w każdym języku. Tak już się stało w większości prac naukowych angielskich, francuskich i niemieckich. Wypadnie więc i w Polsce rozstać się z Wujkową tradycją Ducha «Pocieszyciela»”

<sup>12</sup> Takie tłumaczenie tytułu *parakletos* przyjmuje F. Gryglewicz (*Jan ewangelista o Duchu Świętym*, [w:] *Duch Święty – Duch Boży* (MPWB VII), red. L. Stachowiak, R. Rubinkiewicz, Lublin 1985, s. 98-99); A. Jankowski (*Paraklet*, s. 196) uważa, że najtrafniejszym przekładem tego terminu jest tytuł „Orędownik”; *Biblia Jerozolimska* nie tłumaczy wyrazu *parakletos* w J 14, 16. W komentarzu podaje się podwójne wyjaśnienie tego rze-

wane, to nie opisuje ono w pełni roli, jaką według słów Jezusa ma pełnić Paraklet<sup>13</sup> Jest ona szeroko przedstawiona przez Jezusa w pięciu obietnicach (14, 16-17. 25-26; 15, 26; 16, 7-11. 13-15).

Według pierwszej obietnicy Paraklet ma jedno zadanie: „On będzie z wami na zawsze” Wypowiedź ta jest równocześnie najlepszym komentarzem użytego tu po raz pierwszy przez Ewangelistę tytułu *parakletos*. Oznacza on Ducha jako „Obecnego” Z kontekstu wynika, że Jego obecność pośród uczniów ma zastąpić obecność Jezusa, który od nich odchodzi. Dlatego też obiecany uczniom Duch jest również nazwany „innym Parakletem” Określenie „inny” wskazuje na relację do kogoś, kto jako pierwszy nosi ten tytuł i pełni wynikającą z niego funkcję. Otóż tym pierwszym Parakletem jest sam Jezus. Użyty w 1 J 2, 1 tytuł *parakletos* odnosi się do Niego jako Tego, który w niebie wstawia się za wierzącymi. Również według Rz 8, 34 Chrystus zmartwychwstały „siedzi po prawicy Boga i przyczynia się za nami” Jako Ten, który „trwa na wieki [...] może zbawiać na wieki i całkowicie tych, którzy przez Niego zbliżają się do Boga, ponieważ zawsze żyje, aby się wstawiać za nimi” (Hbr 7, 24-25). Nie ulega więc wątpliwości, że Chrystus uwielbiony jest Parakletem – mieszkając w niebie nie przestaje orędownać u Boga za wierzącymi, którzy żyją na ziemi. Jednakże obiecany Duch ma być Parakletem obecnym z uczniami na ziemi. Ma zastąpić Jezusa w Jego misji, którą wypełniał na świecie.

Składając obietnicę udzielenia uczniom Ducha Jezus wyjaśnia, na czym będzie polegała istota misji Parakleta: „Ja zaś zwrócę się do Ojca, a innego Parakleta da wam, aby z wami był na zawsze” (w. 16). Obiecany Duch – Paraklet ma na ziemi zastąpić Jezusa w Jego funkcji bycia z uczniami. Jezus historyczno-ziemski często podkreślał tę swoją rolę. W rozmowie z Filipem, która bezpośrednio poprzedza złożenie pierwszej obietnicy

---

czownika: „Paraclet – avocat, assistant et conseiller; O innych jeszcze możliwych przekładach tego specyficznie Janowego określenia pisze J. Szlaga (*Historiozbawcza misja Ducha Świętego*, [w:] *Duch Święty – Duch Boży*, s. 103).

<sup>13</sup> X. Léon-Dufour dz. cyt., s. 304) wylicza trzy zasadnicze funkcje Parakleta: „Correndo il rischio di semplificare i dati testuali, il compito che il Paraclito riceve dal Padre e dal Figlio può essere ricondotto a tre funzioni: 1) essere con e nei discepoli; 2) insegnare ad essi; 3) testimoniare in favore di Gesù”; H. Schlier (*Duch Święty jako „tłumacz” w świetle Ewangelii Janowej*, „Concilium”, 18(1998), nr 2, s. 36-47) ujmuje misję Parakleta nieco inaczej: „Podobnie jak posłanie Jezusa jest dowodem miłości Boga wobec świata (por. J 3, 16), tak też jest nim posłanie Parakleta, w którym Jezus się objawia i pozostaje obecny. Jako «tłumacz» Jezusa stawia On świat w świetle prawdy... (s. 43). A nieco dalej dodaje: „Duch wyjaśnia pełne znaczenie wydarzenia Jezusa i całą Jego rzeczywistość” (s. 47).



Ducha, Jezus podkreśla tę swoją rolę: „Filipie, tak długo jestem z wami [...]” (14, 9). Również w innych miejscach Ewangelista, opowiadając o ziemskiej egzystencji Jezusa, zauważa, że „był ze („meta”) swoimi uczniami” (3, 22; 6, 3; 7, 33; 11, 54). W czasie ostatniego wieczoru spędzonego z uczniami Jezus kilka razy z mocą podkreśla głębokie więzi, które istnieją między Nim i Jego uczniami (13, 33; 14, 30; 15, 27; 16, 4; 17, 12). Obecność ta ma charakter dynamiczny. Stosowana przez autora J składnia „*meta* z genetivem” implikuje ideę opieki, wsparcia i pomocy we wszelkiej potrzebie. Jezus, który odchodzi z tego świata, obiecuje uczniom dar Ducha, który będzie ich wspierał, opiekował się nimi i pomagał we wszelkim działaniu<sup>14</sup> On będzie im zawsze towarzyszył<sup>15</sup>

Misja Parakleta nie kończy się na opiece nad uczniami. Duch będzie kontynuował ziemskie dzieło Jezusa. Przy czym Jego aktywność – podobnie jak ziemska aktywność Chrystusa – będzie miała miejsce pośród uczniów. Działanie Ducha nie ma w sobie nic z czynności związanych ze wstawieniem u Boga za grzesznikami. Tę rolę pełni w niebie Jezus – Paraklet (1 J 2, 1). Obiecany uczniom Duch będzie działał pośród nich i w nich, a nie przed trybunałem Boga. Będzie zastępował Chrystusa w Jego działaniu w stosunku do uczniów. Jak Jezus w czasie ziemskiego życia był nauczycielem powołanych przez siebie ludzi (6, 59; 7, 14. 16-17 28; 8, 20; 18, 20), tak po Jego odejściu z tego świata funkcję tę przejmie Duch, który ma ich wszystkiego „nauczyć” (*didaksei* – 14, 26). Paraklet będzie „świadkiem” Jezusa („będzie świadczył o Mnie” – 15, 26) i w ten sposób będzie kontynuował proces Jezusowego dawania świadectwa o sobie, rozpoczęty w czasie publicznej działalności (5, 31; 8, 13. 14. 18). Duch „ujawni grzech świata” (16, 8). Jezus wyjaśniając istotę swego przyjścia na świat mówił, że „światłość”, która przyszła, ujawnia złe czyny ludzi (3, 19-20); On świadczy o tym, że czyny świata są złe (7, 7) i wielokrotnie zarzuca grzech swoim przeciwnikom (8, 21. 24; 9, 41; por. 15, 22). Nade wszystko jednak Duch będzie prowadził w stosunku do uczniów działalność objawicielską. W J 16, 13 dwa razy użyty jest czasownik *lalein*, będący wręcz terminem

<sup>14</sup> J. Szlaga (art. cyt., s. 104) podsumowując swoją analizę na temat Parakleta pisze: „W czasie, jaki upływa między pierwszym i drugim przyjściem Jezusa, działa Duch-Paraklet, poprzez pojedyncze i kolejne paruzje, uobecniając działania samego Jezusa, czyli Jego trwającą paruzję”; por. także A. J a n k o w s k i, *Eschatologiczne znamiona posłannictwa Ducha Parakleta*, [w:] *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, s. 91.

<sup>15</sup> Por. A. D u r a n d, *Évangile selon saint Jean*, Paris 1947<sup>4</sup>, s. 399.

technicznym na określenie mowy objawicielskiej Jezusa (3, 34; 7, 17; 8, 28, 38; 12, 49-50; 14, 10)<sup>16</sup> Z kolei w J 16, 13-15 w odniesieniu do tej objawicielskiej działalności Ducha użyte jest wyrażenie *anangellein hymin*, które ma swą bezpośrednią paralełę w wypowiedzi Samarytanki o Mesjaszu – Objawicielu (4, 25).

Wyliczone wyżej działania Ducha są przez Jezusa szczegółowo opisane w pozostałych obietnicach. W pierwszej całej akcent położony jest na samą, stałą obecność Ducha przy uczniach. Jezus jest świadom tego, że po Jego odejściu ze świata uczniowie nie tylko zostaną sami, ale jak On będą również prześladowani. Potrzebują więc stałego wspomóżyciela, przewodnika i opiekuna. Dotąd obecność Jezusa pośród nich była dla nich źródłem wszelkiej pomocy. On ich strzegł jak pasterz owce i zachowywał w jedności z Ojcem: „Dopóki byłem z nimi, zachowywałem ich w Twoim imieniu, które Mi dałeś, i ustrzegłem ich, a nikt z nich nie zginął z wyjątkiem syna zatracenia, aby się spełniło Pismo” (17, 12). Jezus modli się o to, aby nadal „byli zachowani w imieniu” Ojca, „aby tak jak My stanowili jedno” (17, 11). Stanowiąc jedno z Jezusem i z Ojcem uczniowie w pełni osiągną cel nowego przymierza – wraz z Jezusem będą całkowicie dla Ojca, a Ojciec będzie całkowicie dla Jezusa i dla nich<sup>17</sup>

W Ewangelii według św. Mateusza ta sama prawda o Jezusie – opiekunie i wspomóżycielu uczniów – wyrażona jest za pomocą tytułu Emmanuel (Mt 1, 23 nawiązuje do Iz 7, 14). Zmartwychwstały Jezus natomiast zapewnia swoich uczniów: „Oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni aż do skończenia świata” (Mt 28, 20). Tak Mateusz, jak i Jan poprzez częste podkreślanie prawdy o Jezusie, który „jest z uczniami”, sugerują, że w ten sposób idealnie wypełnia się obietnica związana z przymierzem, którą na przestrzeni całych dziejów zbawienia Bóg nieustannie przypominał swemu ludowi. Początków tej obietnicy należy szukać w chwili objawienia się Boga Mojżeszowi na pustyni u stóp góry Horeb. Zlecając zadanie wyprowadzenia ludu z niewoli w Egipcie Bóg zapewnia Mojżesza: „Ja będę z tobą” (Wj 3,

<sup>16</sup> Por. I. de la P o t t e r i e, *La vérité dans saint Jean*, t. I, Rome 1977, s. 40-42.

<sup>17</sup> C. M. Martini (*Głos prorocki w mieście. Rozważania o proroku Jeremiaszu*, Kraków 1996, s. 47) ukazuje wewnętrzne życie Trójcy Świętej jak więź przymierza: „Bóg żyje w sobie tajemniczym, niewyraźnym, najgłębszym przymierzem, w którym Ojciec jest cały dla Syna, a Syn cały dla Ojca, i przymierze to – w Duchu – jest chwałą, pełnią Boga. Bóg chce rozszerzyć «projekt», którym jest On sam; dlatego w Synu ustanawia lud, który byłby Jego, tak jak Syn jest Ojca – lud, do którego mógłby powiedzieć: «ty jesteś mój, a Ja jestem twój»”

12). Doniosłość tej obietnicy polega na tym, że w niej odzwierciedla się samo imię Boga, który nakazuje Mojżeszowi wyjaśniać swą misję słowami: „JESTEM posłał mnie do was” (Wj 3, 14; por. 6, 7)<sup>18</sup>

## 2. „Duch Prawdy”

Obiecany uczniom Praklet zostaje określony mianem „Duch Prawdy” (w. 17a). Określenie to jest formułą typowo Janową (J 15, 26; 16, 13; 1 J 5, 6; por. 4, 6). Znane było już w późnym judaizmie (*Testament Judy* 20, 1). We wspólnocie qumrańskiej stosowano je w odniesieniu do ducha, który pochodzi od Boga i wspiera wierzących w dochowywaniu wierności Prawu i prawdziwej religii. Sprzeciwia się duchowi kłamstwa i przewrotności, który dominuje w „świecie” wrogim wobec Boga (*Reguła* 3, 18–4, 26). W ujęciu Janowym „Duch Prawdy” to Osoba, która pozwala ludziom poznać prawdę i pomaga im według niej żyć<sup>19</sup>. Aby dokładniej zrozumieć Jego rolę, należy najpierw odpowiedzieć na pytanie, czym według św. Jana jest „prawda”

W J 14, 6 Jezus mówi o sobie, że jest „drogą, prawdą i życiem”. Nie wnikając w szczegółowe analizy tej wypowiedzi wystarczy powiedzieć, że prawdą – według św. Jana – jest objawienie Boże dokonujące się w osobie Jezusa i będące zarazem najwyższą, ostateczną i wcieloną normą życia dla człowieka. Przy czym nie chodzi tu w pierwszej kolejności o naukę Jezusa, lecz o Jego osobę. To Jezus sam w sobie – ponieważ jest Słowem i Synem Jednorodnym – jest pośród ludzi Tym, który jest „pełen daru prawdy” (1, 14). Inaczej mówiąc, przedmiotem i treścią objawienia Bożego, którym jest osoba Jezusa, jest Jego więź synowska z Ojcem, Jego życie w Bogu, czyli Jego komunია – przymierze z Ojcem<sup>20</sup>. Należy jednak pamiętać, że według św. Jana to człowiek Jezus jest Prawdą Boga<sup>21</sup>. Słowo, które stało

<sup>18</sup> Na ideę przymierza zawartą w samym imieniu Boga trafnie zwraca uwagę A. Spreafico (*Księga Wyjścia*, Kraków 1998, s. 49) pisząc w komentarzu do Wj 3, 15: „«JESTEM» jest Bogiem ojców, to znaczy Bogiem określonych dziejów, Bogiem ludzi. «JESTEM» jest Bogiem przeszłości (ojców), teraźniejszości (swojego ludu) i przyszłości (jest Tym, który się objawi). Bóg, który ukazuje się Mojżeszowi, jest Bogiem, który związał się z ludźmi; Jego istnienie, Jego byt ukazuje się w tym związku i w jego dziejach razem z ludźmi”

<sup>19</sup> Por. H. van den Bussche, *Giovanni. Commento del Vangelo spirituale*, Assisi 1974<sup>3</sup>, s. 471.

<sup>20</sup> Por. de la Potterie, dz. cyt., s. 274.

<sup>21</sup> Według interpretacji szeroko rozpowszechnionej Chrystus jest Prawdą w podwójnym sensie: najpierw w Bogu, jako Słowo odwieczne Ojca; następnie jako człowiek z racji swej

się ciałem, jest żywą epifanią Boga, objawieniem miłości Ojca. Ona objawia się bowiem w posłannictwie i w osobie historyczno-ziemskiego Jezusa – Syna Bożego. Ten sam Jezus – Prawda wprowadza ludzi do tej wspólnoty życia, która jest w Bogu. Syn Boży, który jako prawdziwy człowiek był obecny pośród ludzi, jest jedyną „Drogą”, która prowadzi do Ojca<sup>22</sup>. Jedynie Jezus włącza człowieka w relację miłości, która istnieje między Ojcem i Synem. Czyni to za pośrednictwem swego słowa. Ono jest owym „dobrem” Jezusa, o którym On sam mówi, że Duch „z mojego weźmie i wam objawi”. „Słowo” Jezusa to całe jego nauczanie i dzieło. „Słowem” tym jest zwłaszcza sam Jezus – misterium Jego osoby, Jego więzi z Ojcem. „Słowo” to ma swe źródło w Ojcu: „Ja im przekazałem Twoje słowo” (17, 14a). Ono jest prawdą (17, 17b).

„Inny Paraklet”, którego Jezus obiecuje posłać swoim uczniom, jest „Duchem Prawdy”. Nie oznacza to, że przyniesie On jakąś nową prawdę, inną od tej, którą jest Jezus – „Słowo, które stało się ciałem” i Jego nauka. Duch wprowadzi uczniów „w całą prawdę” (J 16, 13b). Jego działanie będzie w swej istocie przedłużeniem działalności objawicielskiej Jezusa. Tak działanie Jezusa, jak i działanie Ducha określa Ewangelista tym samym czasownikiem *lalein* (por. 15, 22 i 16, 13).

Działalność objawicielska, którą prowadzić będzie Duch, dokonywać się będzie jednak na innej płaszczyźnie. Jezus w czasie swego ziemskiego życia proklamował słowa objawiające misterium Jego osoby, miłość Ojca, które budziły wiarę uczniów. Pozostawały one w jakiejś mierze niezrozumiałe dla Jego słuchaczy. Duch, którego zamierza posłać, będzie miał za zadanie na nowo głosić uczniom (Kościołowi) słowo Jezusa, czynić je słowem żywym i otwierać serca i umysły uczniów na coraz głębsze jego rozumienie. Duch Prawdy będzie aż do końca czasów interpretował uczniom prawdę, którą jest Jezus; będzie im nieustannie wyjaśniał sens Jego słów, ich doniosłość i znaczenie, jakie mają dla nich i dla całego Kościoła. Tym samym będzie pogłębiał i umacniał wiarę uczniów. Pozwoli im nie tylko lepiej rozumieć słowa Jezusa, ale poprzez wiarę coraz bardziej wnikać w Prawdę, którą one objawiają – głębiej uczestniczyć w pełnej miłości więzi między Synem i Ojcem. Duch jest objawicielem całej Prawdy, która znajduje swe centrum

---

funkcji objawicielskiej. Por. J. B l a n k, *Der johanneische Wahrheitsbegriff*, BZ 7(1963), s. 163-173, zwł. s. 169; R. G u a r d i n i, *Das Christusbild der paulinischen und johanneischen Schriften*, Würzburg 1961<sup>2</sup>, s. 140.

<sup>22</sup> Por. de la P o t t e r i e, dz. cyt., s. 275.

i swą formę wyrazu w Słowie Wcielonym. Jeżeli Jezus jest Prawdą, to zadaniem Ducha Prawdy jest prezentować ją ludziom. Duch Prawdy jest tym, kto ofiaruje i komunikuje ludziom Jezusa – Prawdę. On sprawia, że Prawda ta nie tylko jest im znana w sposób zewnętrzny, ale wnika do ich wnętrza. Dzięki Duchowi ludzie nie tylko znają Prawdę na płaszczyźnie wiedzy intelektualnej, ale w Prawdę tę, czyli w więź miłości istniejącą między Synem i Ojcem, która się objawia w Jezusie Chrystusie, są stopniowo włączani.

Jan może bez popadania w sprzeczność z samym sobą mówić, że Jezus jest Prawdą (J 14, 6) oraz że „Duch jest Prawdą” (1 J 5, 6). Najpierw sam Jezus historyczny jest objawicielem Prawdy; On sam jest Prawdą. Duch może udzielić ludziom, którzy przyjęli Jezusa – Prawdę, daru poznania Jej. Jezus jest Prawdą w sensie obiektywnym i historycznym; Duch jest Prawdą w odniesieniu do ludzi, zwłaszcza tych, którzy żyją po odejściu Jezusa z tego świata. Jezus – Prawda to pełnia objawienia o miłości Ojca do Syna, a przez Syna do ludzi (J 3, 16). Objawienie to ma charakter ostateczny. Przychodzi ono od Ojca poprzez wcielenie Słowa, które stało się ciałem – Chrystusem. Ale do wnętrza ludzi objawienie to (historyczno–ziemski Jezus – Prawda) nie dociera inaczej jak tylko w osobie Ducha, który „jest Prawdą”<sup>23</sup> Tym samym Duch Prawdy jest najdoskonalszym pośrednikiem nowego przymierza. We wnętrzu człowieka wierzącego uobecnia Jezusa – Słowo, które stało się ciałem, a zarazem jest Jednorodnym Synem Ojca i jest „jedno” z Ojcem. W konsekwencji człowiek, zjednoczony wewnętrznie z Jezusem, przez tegoż właśnie Jezusa – Prawdę trwa w przymierzu z Ojcem.

---

<sup>23</sup> Szerzej na temat relacji między działaniem Ducha Prawdy i objawicielską działalnością prowadzoną przez Jezusa historycznego zob.: F. P o r s c h, *Pneuma und Wort. Ein exegetischer Beitrag zur Pneumatologie des Johannesevangeliums* (Frankfurter theologische Studien 16), Frankfurt 1974.

3. „Wy Go znacie, ponieważ przebywa pośród was i pozostanie w was” (w. 17)

Perspektywa nowego przymierza najbardziej widoczna jest w przytoczonym wyżej zdaniu. By dostrzec tę perspektywę w całej doniosłości, należy najpierw zauważyć znamienne napięcie w Jezusowej wypowiedzi: wszystkie użyte w niej czasowniki są w czasie teraźniejszym; wyjątek stanowi ostatni. Jezus oznajmia uczniom, że oni – w przeciwieństwie do świata – już znają Ducha, ponieważ On pośród nich przebywa. Natomiast ostatnia część wypowiedzi („będzie w was”) zdaje się być aluzją do wcześniejszej uwagi Ewangelisty: „Duch jeszcze nie był (dany), ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony” (7, 39). Czas przyszły, użyty w tej wypowiedzi („będzie”) ma doskonałą paralełę w czasie przyszłym, zastosowanym w poprzednim zdaniu w odniesieniu do czynności udzielenia Ducha uczniom: „Ojciec da wam” (14, 16). Jak rozumieć tę wyraźną rozbieżność stwierdzeń na temat relacji Duch–uczniowie?

W okresie poprzedzającym Paschę Jezusa Duch rzeczywiście przebywał pośród uczniów. Ale przebywał na zewnątrz każdego z nich. Od chwili chrztu Jezusa w Jordanie Duch bowiem był w Nim: „spoczywał” na Jezusie z Nazaretu (1, 33). Patrząc oczami wiary na Jezusa mogli rozpoznawać tę obecność Ducha, podziwiać Jego działanie. Nieustannie również słuchali słów Jezusa, które są „Duchem i życiem” (6, 53). Duch jednak wciąż nie zamieszkiwał ani nie działał w nich samych. Dopiero Jezus wywyższony na krzyżu „przekazał Ducha” (*paredoken to pneuma* – 19, 30) wszystkim, którzy w Niego wierzą i miłują Go. Od tej chwili wypełnia się obietnica Jezusa dotycząca daru Ducha: „będzie w was” Równocześnie obietnica Jezusa oznacza wypełnienie się starotestamentalnego proroctwa o nowym i ostatecznym przymierzu Boga z ludem: „Ducha mojego umieszczę w waszym wnętrzu” (Ez 36, 26 n.; por. 39, 29; Jl 3, 1 n.; Iz 32, 15). Od momentu uwielbienia Jezusa Duch zamieszka we wnętrzu wierzących – stanie się w każdym z nich źródłem i strumieniem wody żywej: „Każdy, kto będzie pił wodę, którą Ja mu dam, nie będzie pragnął na wieki, ponieważ woda, którą Ja mu dam, stanie się w nim bijącym źródłem wody, która niesie życie wieczne” (4, 14; por. 7, 39).

Konkludując należy powiedzieć, że obiecany uczniom przez Jezusa „inny Paraklet” – „Duch Prawdy” ma pełnić ogromnie ważną rolę w sferze nowego przymierza między Bogiem i Jego ludem. Po odejściu Jezusa do Ojca pozostanie z uczniami na zawsze. Dzięki Niemu wspólnota uczniów Jezusa

będzie wspólnotą nowego przymierza – miejscem nowej obecności i działania Jezusa. „Inny Paraklet” będzie się o nią nieustannie troszczył i wspierał ją swą pomocą. Nade wszystko jednak Duch, który „jest Prawdą”, będzie uobecniał w niej Jezusa, który jest „jedno” z Ojcem. Wspólnota, wewnątrznie zjednoczona za sprawą Ducha z Jezusem, będzie uczestniczyć w tej doskonałej więzi przymierza, jaką jest miłość Ojca i Syna.

## PARACLETE – THE SPIRIT OF THE NEW COVENANT (J 14, 15-17)

### S u m m a r y

The author poses a difficult problem: how to understand the words of the first promise of the Holy Spirit (J 14, 16-17), in the light of this commonly accepted truth about the revealing activity of the Holy Spirit. It is in this promise that Jesus stresses His very presence, and that not only among His disciples but in them („will be in you”). Seeking to solve this problem, the author analyzes the more proximate context (J 14, 11-14) and the condition under which the gift of the Spirit is given (J 14, 15), which immediately precedes the promise and is closely connected with it. Then he goes on to explain the text of the promise of „another Advocate” and the „Spirit of truth” which – according to the words of Jesus – „remains with you [the disciples]” (J 14, 16-17). At each stage of the studies he comes to a conclusion that the Spirit of truth, called „another Advocate,” and promised by Jesus, is to play an extremely important role in the area of the new covenant between God and His people. After Jesus has gone to the Father, the Spirit will be with His disciples for ever. Thanks to Him, the fellowship of Jesus’ disciples will, a fellowship of a new covenant, a site of Jesus’ new presence and His activity. „Another Advocate” will continuously take care about it and support it. Moreover, the Spirit who „is Truth” will be made present by Jesus, who is „one” with the Father. A fellowship internally united, by the power of the Spirit, who is forever „in” the disciples, will, with Jesus, participate in that perfect bond of the covenant, which is the love of the Father and the Son.

*Translated by Jan Kłós*